אמר לו אמש ביטלתם כו'. עתה נתתי דבריי מדקאמר ליה עתה נתתי מכלל דמילתא אחריתי ל"ל דמהדר ליה עתה נתתי. אמש היום כשהעריב בין הערביים קרי ליה נמי אמש שאין זה נלון ערבית: **ועכשיו ביטלתם ס"ת.** וכיון דביום מי אמש יכולין לעסוק בתורה מאמת עסקי מלאכות לריכים לאמש לעסוק בתורה בלילה והיה לך לשכב בגלגל שכל המתנה ולא במלון: **עתה נתתי.** על כס[ב] עכשיו נתתי ליפרע. מיד נזהר יהושע ולא הוסיף עוד לבא במלון בלילה לכך נאמר בעי וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק שלן בעומקה של תורה: **תניך האמורי.** תרח ומזבותיו מכונען הוא: **אמרה רוח פסקונית.** [ב] גבריאל: **אתה מכלים אותם.** שאתה קורא אותם אמורי ואיתי: **ריבך ריב אם רעך.** אם יש לך להוכיח את שכלכל הוכיחן בעצמם וסוד של אברהם ושרה אל תגל לבזותם בן מה תעשה בזותם אברהם ושרה לפניך ואומרים מה מטרתנו לך שאתה מכלימנו: **ומי איש ליה רשותא.** לגבריאל כולי האי להטיח דבריס כלפי מעלה: **ריון שסוגר.** שאין לו רשות לבקש רחמים (ג) ריון שגברה חימה: **שוב.** אין מלאך אחר פותח בבקשה כי אם יושיל: **היערוך שועך לא צר.** כך היו אומרים מבייריו לאיוב כלום הקדמת שועך לא צר עד לא בחה הלרה אם היית עושה כן היו הכל מאמינים את כתך: **כל המאמץ עלמו בחפלה מלמטה אין לריס.** יכולים להטטיעו מלמעלה: **לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמינים אם כתו.** שיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים ואלא יהו לו מקטיגים מלמעלה. והכי משמע היערוך שועך אם בתתה לערוך שועך כאשם תערוכהו לא צר אלא שהא יהו לך לריס ושהכל יהו במאמיני כתך: **ומרי.** הוא עכן כדמפרש לקמיה וכולהו הכתוב עם שתר ג) אמיו שהיו לדיקים: **לתיב ומרי ולתיב עכן.** לגבי זרח ולא כתיב עכן ויהושע (ו) כתיב ויקח יהושע את עכן בן זרח אלמא מאמיני תרוייהו הוא עכן הוא ומרי אח אמר עכן שמו ולמה נקרא שמו מרי שעשה מעשה זמרי וחד אמר זמרי שמו ולמה נקרא שמו עכן שעיכן עונותיהן של ישראל: אם אינו יודע להתוודות כו' רבי יהודה אומר כו' לנקות עלמן: וינקו עלמן כדי שלא להוליא לעז על בתי דינין ועל העדים ת"ר ג) מעשה באדם אחד שיצא ליהרג אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לכל עונותי ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה לכל עונותי וב"ד וכל ישראל מנוקין והעדים לא תהא להם מחילה לעולם וכששמעו חכמים בדבר אמרו להחזירו אי אפשר שכבר נגזרה גזירה אלא יהרג ויהא קולר תלוי בצואר עדים פשיטא כל כמיניה לא צריכא דקא הדרי בהו סהדי וכי הדרי בהו מאי הוי ד) א"כ יון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד לא צריכא ה) דאע"ג דקא יהבי טעמא למילתייהו ו) (כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא): **מתני'** ז) היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות מפשיטין אותו את בגדיו האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דברי רבי יהודה וחכ"א ח) האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה:

גמ'

ג) א"ל אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה על איזה מהן באת א"ל [1] עתה באתי מיד ד) [2] וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק ואמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה ה) אמר שמואל בר אוניא משמיה דרב גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר [1] עתה באתי אמר ליה אביי לרב דימי האי קרא במערבא במאי מוקמיתו ליה [3] אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באחריתה בהכלים אותך רעך ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל בשעה שאמר לו הקב"ה ליחזקאל לך אמור להם לישראל [4] אביך האמורי ואמך חתית אמרה רוח פסקונית לפני הקב"ה רבש"ע אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך אתה אומר להם ומכלים אותם ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל ומי איח ליה רשותא כולי האי אין דא"ר יוסי ברבי חנינא שלש שמות יש לו פיסקון איטמון סיגרון פיסקון [א] שפוסק דברים כלפי מעלה איטמון שאומם עונותיהן של ישראל סיגרון שסוגר שוב אינו פותח [5] היערוך שועך לא בצר א"ר אלעזר [6] לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאילמלא [7] (לא) הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי לא נשתייר מרשעי ט) ישראל שריד ופליט ריש לקיש אמר כל המאמץ עלמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה ר' יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמינין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה: מנין שכיפר לו וידויו וכו': תנו רבנן מנין שכיפר לו וידויו שנאמר [6] ויאמר לו יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה יום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא וכתיב [7] ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה מאי כולם חמשה י) כולן חמשה הן לעוה"ב כתיב זמרי וכתיב [8] עכן רב ושמואל חד אמר עכן שמו ולמה נקרא שמו זמרי שעשה מעשה זמרי וחד אמר זמרי שמו ולמה נקרא שמו עכן שעיכן עונותיהן של ישראל: אם אינו יודע להתוודות כו' רבי יהודה אומר כו' לנקות עלמן: וינקו עלמן כדי שלא להוליא לעז על בתי דינין ועל העדים ת"ר י) מעשה באדם אחד שיצא ליהרג אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לכל עונותי וב"ד וכל ישראל מנוקין והעדים לא תהא להם מחילה לעולם וכששמעו חכמים בדבר אמרו להחזירו אי אפשר שכבר נגזרה גזירה אלא יהרג ויהא קולר תלוי בצואר עדים פשיטא כל כמיניה לא צריכא דקא הדרי בהו סהדי וכי הדרי בהו מאי הוי יא) כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד לא צריכא יב) דאע"ג דקא יהבי טעמא למילתייהו יג) (כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא): **מתני'** יד) היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות מפשיטין אותו את בגדיו האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דברי רבי יהודה וחכ"א טו) האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה:

גמ'

מוסף רש"י

אמש ביטלתם כו'. בתשובה שהשיבו עתה נתתי לנו למדין תחלת דברי המלאך, שמשימין בשני דבריס, אמש כלומר כשהעריב היום הזה, היה לכם להקריב תמיד הערב ובטלתם לומו ושמהריסם במערב העיר מגס, שאין זמן עבודת הלבה בלילה משמחלל, ועכשיו. שהוא לילה היה לכם לעסוק בתורה, שהרי מיינכם גלמתים בלילה (מגילה ג.). **עתה באתי.** על של עכשיו (שם) מדכתיב ותרבו שלופה בידו מכלל דלפורעניות בא ועתה נתתי דקאמר ליה הכי קאמר ליה על עסיקה של עכשיו נתתי, ומתשלהיך למימר על של עכשיו מכלל דאמרי שוי אמרינן, ומאי היא, הכי קאמר ליה אמש בטלתם תמיד של בין הערבים, בעבד ביטלתם התמיד ועכשיו אתאיתה אתם מצפלים תלמוד תורה, לפי שהיו עסוקים במלחמה ביום לא היה להן עת לעסוק בתורה אלא בלילה, והדבר מוכיח שעל עסקי תלמוד תורה הוכיחו מדכתיב קרא אמרינן במלחמה של עי שהיתה אתריו וילן יהושע כו' (ערובין סג:). **מיד וילן יהושע כו'.** לא לשומו הלילה כתיב אלא בלילה שכר על העי והכי קאמר מיד מזר יהושע מדבריו וכשבא לילה אתר במעלו עסק בתורה (מגילה ג.). **בין שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.** דגבי עדות ודאי הגדה כתיבה אם לא יגיד וגו' (כתובות יח:).

רבינו חננאל

משתחזה לו ומסקנא דשמעתא דתלמוד תורה גדול מהקרבת תמידין: **פי'** רוח פסקונית מלאך הוא כדכתיב עושה מלאכיו רוחות ואמר ר' יוסי ב"ר חנינא שלש שמות יש לו. פסקון שנתנה לו רשות לפסוק דברים. אטמון שאוטם עוונותיהן של ישראל. סגרון כיון שסוגר שוב אינו פותח. א"ר אלעזר לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שנאמר היערוך שועך לא בצר שאילמלא לא הקדים אברהם אבינו תפלה [לצרה] בין בית אל ובין העי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט: **אמר** ר' יוחנן [לעולם] יבקש אדם רחמים שיהא הכל מאמינין כחו שנאמר וכל מאמיני כח ומניין שכיפר לו וידויו שנאמר יעכרך ה' היום הזה אתה עכור ואינך עכור לעוה"ב כו': [גרסינן בירושלמי] שור היוצא ליסקל ונמצאו עדיו זוממין ר' יוחנן אמר כל הקודם בו זכה וריש לקיש אמר הפקר טעות הוא וכן עבד היוצא ליסקל והקדישוהו בעלים ונמצאו עדיו זוממין ר' יוחנן אמר הלילה כתיב הלא בלילה שכר על העי והכי קאמר מיד מזר יהושע מדבריו וכשבא לילה אתר במעלו עסק בתורה (מגילה ג.). **בירן** שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. דגבי עדות ודאי הגדה כתיבה אם לא יגיד וגו' (כתובות יח:).

גליון הש"ם

גמ' לעולם יקדים אדם תפלה לצרה. וכ"כ בירושלמי פ"ג דתענית ופ"ק דסוטה דף ל"ב ע"ב ופ"ק דברכות דף ט"ו ע"ב. וכ"כ הרא"ש בפ"ק דברכות סי' ט"ו ובפ"ק דתענית סי' ב' ובמוסף לסוטה שם. וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מהל' תפלה הל"ב. וכ"כ הטור או"ח סי' ק"י ובסי' תקס"ו. וכ"כ הרמב"ן בתורת האדם בשער השמועה. וכ"כ הרשב"א בתורת הבית בית ב' שער ב' ובמאור השם בשער ב' פ"ב. וכ"כ הריטב"א בסוטה שם. וכ"כ הר"ן בפ"ק דברכות. וכ"כ הרא"ה בדרשותיו בשער ב' ובשער הענוה. וכ"כ הרמב"ן בתורת האדם בשער השמועה. וכ"כ הרשב"ץ בזבחי תודה פ"ב. וכ"כ הרא"ם

גמ' פרק אחד. כלומר מעט ממנו מלפניו. ויש לומריס פרק תמיכת בגד. ולשון פרק בתרוייהו ליטני טורנע"ן: **ונ"ל יוסף.** למין מסה נסקלת עלומה: **ור' יהודה.** ממר לך חומו לאו למעוטי מסה מתם אלא לאוהורויי לן דנסקל עדוס דמותו נפקא לן בנ"ש כסותו: **נ"ל שנת הוא ונ"ל שנת היא.** שהרי אין כאן מיעוט והשוה הכתוב (ו) אין לנסה לכל מיתות שבתורה (ז): **להרהורה.** שמא יתנו דה עיניהס ויבואו לידי הרהור דמי לאו הא מי טעמא נהי דלרבנן נ"ל מלרכה קרא להפסיטה נעדיד לה אלן כדי שתמות מהר: **בגבדיה.** של סוטה: **נקרעו.** כדרך כל הנקרעים: **נפרמו.** קרע משונה לכאן ולכאן ולחתיכות קטנות: **ונוסרו לב הנשים.** קלטי שערה: **ונוסרו לב הנשים.** ומס נ"ל היו מקלקלין אותה אין כאן ייסור אס תנא זכאה ואלו מתכוונים לביישה ואפילו היה יכול שנא נטמאה מכל מקוס פרוצה היתה שהרי קינא לה ונסתרה: **הכא.** למיקטלא אין ייסור גדול מזה וטעמא לאו משום הרהור היא: **מיפה יפה.** ונ"ל תנזהו: **בזיוני דאינש דעדיף ליה.** כלומר גדול בעיניו טפי מניחת דגופיה הלכך טוח לה שתיסקל בלבושה ותשהא למות ועי"ג דאיכא לאיכא לערת דגופה ונ"ל תנזה אותה להפסיטה הלכך זו היא בריכת מיתה יפה: **ניחא דגופא עדיף ליה.** גדול בעיניו טפי מבזיוני הלכך כשתפסיטה זו היא יפה לה: **מתני' היה גוזה שפי קומות.** ומפילו משס לאחר: **הופלו על מפניו.** כשהוא מושכה פרקדן הוא מגוזה יותר: **גמ' שנת וקומה שלו.** שהיה מפילו מעומד ונ"ל מיושב: **ומי בעינן כולי האי.** דבללאו הכי ליכא שיעור מיתה: **מה בור שהוא כדי להמית.** משנה היא בנבגע קמא (דף נ:) אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערה חייב בנפילת שור וחמור אס כן למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית והיינו מערה טפחים דאסתס בור אינו פחות מעשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית ומאי ניהו מערה טפחים היו פחותין מכאן ועפל למוכן שור וחמור ומת פטור. אלמא שיעור הוי שיעור להמית: **מיפה יפה.** שימות מהר: **מינוול.** אס גזוה יותר מדאי מתפזר גופו ואבריו מתפרקין וכריסו נשקעת: **מניין שבדחייה.** נידונו הנוגעים בהר סיני ת"ל ירה לא תגע וגו': **יירה.** לשון השלכה כמו (שמות טו) ירה בים ומשמעות דריש ונ"ל ריבויין: **מניין.** שסקילת אבנים הוזכרה אס ת"ל סקול להוא לשון אבנים כדכתיב (דברים כג) וסקלוה (כל) אנשי עירה באבנים: **ומנין שבסקילה ובדחייה.** אס הולרך לשתיהן כגון שדחפוהו ולא מת: **ת"ל כי סקול יסקל או ירה יירה.** ריבויין הוא דאי תדא מינייהו דווקא קאמר או הא או הא ליכתוב כי סקול או ירה מדכתיב הכי לרבויי כתבינהו: **שאם מת בדחייה יצא.** [דף נט.] התס יליף טפי משוס דשכיחן גבי הקרבה לדורות כיולא בהן דדרשינן התס לעיל מיניה (ס) מזבח שנפגס כל הקדשים שנאחטו עליו פסולין שנאמר וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך וכי עליו זובח אלא אין כאן אלא שלא יהא בהן כאחת שלא יהא אחד מהן פסול משום אחר וא

משנה דהוי רוצח וגואל הדם שני כתובים הבאים כאחד. ולמאן דאמר מלמדין מיכף עיר הנדחת דלרשיעין בפ' אלו מגיפות (ב"מ דף נא.): מלכתיב הכה תכה ונסקלין נמי בפ' מרובע מיתות (לקמן דף נג.): דלרשיעין מלכתיב מות יומתו למיסס נס ות"ח בפרק אלו הנשרפין (לקמן דף עט.): דתנן חייבי מיתות שנתערבו זה בזה ידוע בקלה ואמר בגמרא[ב] שמע מינה מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל והיכי דייק מינה דשמעי המס דמיתתם בכל מיתות שיכול כיון דחייב מיתה וי"ל דדייק מדקתני כל חייבי מיתות אפי' הנך דלא דרשי אלו הנשרפין (לקמן דף עט.): דתנן חייבי מיתות שנתערבו זה בזה ידוע בקלה ואמר בגמרא[ב] שמע מינה מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל והיכי דייק מינה דשמעי המס דמיתתם בכל מיתות שיכול כיון דחייב מיתה וי"ל דדייק מדקתני כל חייבי מיתות אפי' הנך דלא דרשי

הכי מי נמי[ג] בורח שמעי: **אין** לו בהן יד. וכגון שנקטעה משנקק לטומאה דמי קודם לכן הא אפילו שמואל דשני קרא דכתיב מוכה נעדים גידמים כדאמר לעיל וים תימה היכי דייק מכאן דשני קרא דכתיב דילמא שמי[ד] (המס) דכתיב תהיה דלרשיעין[ה] מיניה לעכב כל מילי:

רבי אליעזר אומר נותן על מקומו. הך מתניתין מיתניא מיכף בפ' ג' מיגין (שיר מו:) בסופו ורבים כיוצא בהן בהדיא שמעתא גופא פלוגתא דב"ש וב"ה דגיר ממורט מיתניא מיכף בפ' הוליאו לו (יומא דף פא: ושם) וכן בהדיא פירקא (גיר דף לח:) פלוגתא דאבי ורבא דזג ומרגן מיכף [בפסקים] (דף מא:) ופלוגתא דאבי ורבא בידים שאין מוכיחות בפ' נתרא לגיר (ד' סב. ושם) מיכף בפ"ק דנדרים (ד' ה:) ופלוגתא דרבה ורב מקדא בפ"ק דבכורות (ד' ג. ושם) דטריפה מיה מיכף בפ"ק דתמורה (ד' יא: ושם)[ו]: **נתן** מיפה כחו מיכף בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת המכה מכל מקום[ז] שאני התם דאמר קרא מות יומת ולגמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד[ח] אין מלמדין רוצח הא דאמרן גואל הדם מאי היא דתניא[ב] גואל הדם ימית את הרוצח[ט] מצוה בגואל הדם ומניין שאם אין לו גואל שב"ד מעמידין לו גואל שנאמר[ב] בפגעו בו מכל מקום א"ל מר קשישא ברייה דרב חסדא לרב אשי[כ] ומי לא בעינן קרא כדכתיב והתנן[כא] היה אחד מהן גידם או אילם או חיגר או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר[ג] ותפשו בו ולא גידמין[ג] והוציאו אותו ולא חיגרין[ד] ואמרו ולא אילמין בננו זה ולא סומין איננו שומע בקולנו ולא חרשין מאי טעמא לאו משום[ו] דבעינן קרא כדכתיב לא שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא ת"ש[כב] אין לה רחוב אין נעשית עיר הנדחת דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר רחובה דמעיקרא בעינן ומר סבר רחובה דהשתא נמי כדמעיקרא דמי אבל דכ"ע בעינן קרא כדכתיב תנאי היא[כג] דתנן אין לו בהן יד בהן רגל אזן ימנית אין לו טהרה עולמית רבי אליעזר אומר נותן על מקומו ויוצא רבי שמעון אומר[ט] נותן על שמאלו ויוצא: **מתני'** כל הנסקלין נתלין דברי רבי אליעזר וחכ"א[ל] אינו נתלה אלא המגדף והעובד ע"ז האיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ דברי רבי אליעזר וחכ"א[מ] האיש נתלה ואין האשה נתלית אמר[ם] (להן) רבי אליעזר והלא[נ] שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון אמרו לו שמונים נשים תלה[ס] ואין דנין שנים ביום אחד: **גמ'** ת"ר[ע] והומת ותלית יכול כל המומתין נתלין ת"ל[פ] כי קללת אלהים תלוי מה מקלל זה שבסקילה אף כל שבסקילה דברי רבי אליעזר וחכ"א מה מקלל זה שכפר בעיקר אף כל שכפר בעיקר במאי קא מיפלגי רבנן דרשי כללי ופרטי רבי אליעזר דריש ריבוי ומיעוטי רבנן דרשי כללי ופרטי והומת ותלית כלל כי קללת פרט אי הוו מקרבי להדדי אמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט[צ] הני אין מידי אחרינא לא השתא מיעוטו במקצת שמתחילה היה משמע כל דבר וכו' המיעוט ומיעט משמעו שלא תאמר הכל במשמע שלא יהא כגון זה שכתוב אחריו והדומין לו: מהני

מלמוד לומר מקול יסקל. לגון עתיד ולא כתב כי מקל מקל או ירה ירה: **ומדי ליה מיכו.** מד מיניהו: **דמיכי מרווח.** מכח גדול דמיגים אין יכולין לכוון כחם להסלך כאחד כשזה מסלך זה מעכבו מבל היתידי מסלך בכח: **היפה.** משמע כל הימים היתה לך והא נקברת עמו: **כולם נקבריס עמו.** מקבור תקברנו [דברים כא] יתירא נפקא לן לקמן בפירקא (דף מו:): **נתפייסתו.** בתוך מרגע אחות מבל לא נקברו עמו ממש: **גידמין הכי נמי דפסלי.** בני אדם נוטלה ונותנה על לבו אם מת בה יצא וליטעמיך תיקשי לך היא גופא משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו אלא דמדלי לה בהדי חבריה ושדי לה איהו כי היכי דתיתי מרזיא: ואם לאו רגימתו בו': והתניא מעולם לא שנה בה אדם מי קאמינא דעביד דאי מיצריך קאמינא אמר מר אבן היתה בו' והתניא[ג] אחת אבן שנסקל בה ואחת עץ שנתלה עליו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו לא צריכא דמתקני ומייתי אחריני חלופייהו נקברין עמו והתניא[ג] אין נקברין עמו אמר רב פפא מאי עמו[ד] עמו בתפיסתו אמר שמואל[ה] נקטעה יד העדים פטור מאי טעמא דבעינא[ו] יד העדים תהיה בו בראשונה וליכא אלא מעתה עדים גידמין דמעיקרא הכי נמי דפסילי שאני התם[ז] דאמר קרא יד העדים שהיתה בבר מיתיבי[ח] כל מקום שיעידוהו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בב"ד פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג תרגמא שמואל בהן הן עדיו ומי בעינן קרא כדכתיב[ט] והתניא[ב] מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתובה בו[י] מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת המכה מכל מקום[כ] שאני התם דאמר קרא מות יומת ולגמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד[ב] גואל הדם ימית את הרוצח[ט] אין מלמדין רוצח הא דאמרן גואל הדם מאי היא דתניא[ב] גואל הדם ימית את הרוצח[ט] מצוה בגואל הדם ומניין שאם אין לו גואל שב"ד מעמידין לו גואל שנאמר[ב] בפגעו בו מכל מקום א"ל מר קשישא ברייה דרב חסדא לרב אשי[כ] ומי לא בעינן קרא כדכתיב והתנן[כא] היה אחד מהן גידם או אילם או חיגר או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר[ג] ותפשו בו ולא גידמין[ג] והוציאו אותו ולא חיגרין[ד] ואמרו ולא אילמין בננו זה ולא סומין איננו שומע בקולנו ולא חרשין מאי טעמא לאו משום[ו] דבעינן קרא כדכתיב לא שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא ת"ש[כב] אין לה רחוב אין נעשית עיר הנדחת דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר רחובה דמעיקרא בעינן ומר סבר רחובה דהשתא נמי כדמעיקרא דמי אבל דכ"ע בעינן קרא כדכתיב תנאי היא[כג] דתנן אין לו בהן יד בהן רגל אזן ימנית אין לו טהרה עולמית רבי אליעזר אומר נותן על מקומו ויוצא רבי שמעון אומר[ט] נותן על שמאלו ויוצא: **מתני'** כל הנסקלין נתלין דברי רבי אליעזר וחכ"א[ל] אינו נתלה אלא המגדף והעובד ע"ז האיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ דברי רבי אליעזר וחכ"א[מ] האיש נתלה ואין האשה נתלית אמר[ם] (להן) רבי אליעזר והלא[נ] שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון אמרו לו שמונים נשים תלה[ס] ואין דנין שנים ביום אחד: **גמ'** ת"ר[ע] והומת ותלית יכול כל המומתין נתלין ת"ל[פ] כי קללת אלהים תלוי מה מקלל זה שבסקילה אף כל שבסקילה דברי רבי אליעזר וחכ"א מה מקלל זה שכפר בעיקר אף כל שכפר בעיקר במאי קא מיפלגי רבנן דרשי כללי ופרטי רבי אליעזר דריש ריבוי ומיעוטי רבנן דרשי כללי ופרטי והומת ותלית כלל כי קללת פרט אי הוו מקרבי להדדי אמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט[צ] הני אין מידי אחרינא לא השתא מיעוטו במקצת שמתחילה היה משמע כל דבר וכו' המיעוט ומיעט משמעו שלא תאמר הכל במשמע שלא יהא כגון זה שכתוב אחריו והדומין לו: מהני

עין משפט נר מצוה

יז א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קפ:
יח ג ד מיי' שם הל"ט:
יט ה ו מיי' שם פי"ד הלכה ח:
כ ז מיי' שם פי"ג הל"ז:
כא ח מיי' שם פי"ד הלכה ח:
כב ט מיי' שם ופי"ג שם הלכה ז:
י [מיי' פ"ל מהל' רוצח הלכה ב]:
כג כ מיי' פ"ח מהלכות מחוסרי כפרה הל"ל סמג עשין רכ"ח:
כד ל מ מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קנ:
כה נ מיי' שם פכ"ד הל"ד סמג לאוין רח:
כו ס מיי' שם פי"ד הל"י:

רבינו חננאל

ונותנה על לבו איני וההניא אבן היתה שם משוי שני בני אדם כו' ופרקי' דמדליה חבריה בהדיה ושביק ליה לאבנא בידיה ושדי לה איהו עליה כי היכי דתיתי מרזיא פי' מכח כלומר מגביהין אותה שניהן למעלה ומניחה האחד ביד חבירו וכיון שאין בו כח להורידה מיד משתרבבת מידו ובאה עליו בכח: **תנא** מעולם לא הוצרכו לסקלו באבן שניה וכיון שהיו סוקלין אותו באבן ההיא היא היתה נקברת עמו והיו מתקנין אבנים אחרות ומתקנות תחתיה. דתנן אחד אבן שנסקל בו ואחד ואחד עץ שנתלה בו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו לא עמו ממש אלא עמו בתפיסתו פי' בד' אמות דיליה כדגרס' מת תופס ד' אמות: **אמר** שמואל נקטעה יד העדים אחר שהעידו פטור ההורג דבעינן יד העדים תהיה בו ולכא אבל אם היו העדים גידמין מעיקרא מקטיל ושני הכא דנקטעה משום דכתיב יד העדים ודייקינן יד שהיתה כבר אבל אם לא היתה כבר לא חיישינן לה איני דבעינן יד העדים ממש והתניא כל מקום שיעידו שנים כי בבית דינו של פלוני נגמר דינו של פלוני ופלוני ופלוני עדיו יהרג ותרגמ' שמואל בהן הן עדיו כלומר אנו העדנו עליו ועל פינו נגמר דינו והנה אנחנו והנה ידינו איני דאיתא הא דשמואל דאמר בעינן קרא כדכתיב והא כתיב ברוצח מות יומת הרוצח ומיתתו בסייף וקי"ל כי אם עומד במקום שאין אדם יכול להורגו בסייף שהורגין אותו בחצים או באבנים באיזו מיתה שיכולין להמיתו ולמה לא קאמר כיון שאין יכול להורגו בסייף פטור הוא ושנינן שאני התם דרבי קרא מות יומת המכה מכל מקום. וליגמר שמואל מיניה כשנקטעה יד העדים. ודחי' משום דהוי רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד רוצח הא דאמרן מות יומת המכה מכל מקום גואל הדם כתיב הוא ימית את הרוצח. ואם אין לו גואל ב"ד מעמידין לו גואל הדם שנאמר בפגעו בו מכל מקום כלומר הפוגע הורגו ואע"פ שאינו גואל הדם אלא במקום גואל הדם ואקשי' למא"ד (ומ') [דלא] בעינן קרא כדכתיב ולא והתנן בבן סורר ומורה ותפשו בו ולא גידמין והוציאו אותו ולא חיגרין כו' ודחינן שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא ותנוב אקשינן מרחוב דעיר הנדחת דכולי עלמא בעינן קרא כדכתיב ודחינן תנאי נינהו דתנן בנגעים פרק אחרון אין לו בוהן יד בוהן רגל אוזן ימנית אין לו טהרה עולמית ר' אליעזר אומר נותן על מקומו ויוצא ר' שמעון אומר נותן על של שמאל ויוצא. תנא קמא סבר בעינן קרא כדכתיב ור' אליעזר ור' שמעון לא בעו קרא [כדכתיב]: **כל** הנסקלין נתלין כו' ת"ר והומת ותלית יכול יהו כל הנסקלין נתלין כו' רבנן דרשי התורה בכלל ופרט כתיב כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ כלל כל מומת בא בפסוק של אחריו ופרט כי קללת אלהים תלוי וזהו המקלל ואם היה הפרט קרוב לכלל היינו דנין אותו אין בכלל אלא מה קלמרי ללא שמע, דהאי קרא ימיתנו הוא כוליה כדאמר בגמ' (לקמן עא.). **רחובה דמעיקרא בעינן.** לכופה שהיה לה מתחלה ולא שעשין לה לכוב עכשיו (לקמן קיב.). **אין לו.** למעורע, **בהן יד וכו' אין לו טהרה עולמית.** לפי שאין יכול לקיים בו ממן דס ושמן על ניהן ידו (נזיר מו:) **דבעינן קרא כדכתיב** (יומא סא: לקמן פח.).

תורה אור השלם

1. יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יז ז
2. אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמָת מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ בוֹ:
במדבר לה כא
גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ בוֹ הוּא יְמִיתֶנּוּ: במדבר לה יט
3. וְהָפְשׁוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹרִיעוּ אֶתוֹ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל שַׁעַר מְקוֹמוֹ:
דברים כא יט
4. וְאָמְרוּ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא:
דברים כא כ
5. וְכִי יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ:
דברים כא כב
6. לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה:
דברים כא כג

מוסף רש"י

כולן נקברין עמו. דכתיב גם תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו, אף העץ במשמע, וכהי תמרינן בפרק גמר הדין (לקמן מו:) עץ שומע מי אין מלוס אין מחוסר, מ"ל כי קבור תקברנו מי שאינו מחוסר מלוס אף מלוס קבורה, יצא זה שמחוסר קבורה ומליסה (ע"ז סב:). **שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו.** והייט סייף, כגון שהיה בספיסה ובורח ואתה יכול לזרוק בו חץ או לעוסעו (ב"ק לא:) כגון שהיה מכסף או שהיה לו נהר מפסיק ואתה יכול לירות בו חץ או אבן (לקמן עב:). **וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.** מלמד כתיב אחד וגמר כולהו מיניה קטוסה (לקמן עא.). **גידם.** ידו חדשין. אין יודעין אם קבל דבריהם אם לאו, שאם אמר להם אין מיני מקבל, אין שומעין לו, ואע"פ שרואין שאין מקיים מלוס, מיהו אינו שומע בקולנו כתיב, ואיכא לאפוקי בזוחיה ולמדלם דבעינן הקול [מו.] מפרש דבעי עבירות קאמר לאין רחיותיהן שוות ושמעון בן שטח שעה הוגרכה לכך שהיו בנות ישראל בכשפים ועשה סייג לעשה ולאלן לפרסומי למילתא ודן את כולם ביום אחד מפני קרוביהם שלא יתקברו להגילן: **גמ' כי קללת אלהים.** מפני שביזוי את הסם נתלה והעוברים והשבים אומרים מפני מה זה תלוי מפני שביזוי את הסם וגנאי הדבר כללי מעלה להיזכר: **מה מקלל בסקילה.** ונתלה דכתיב ביה ותלית אף כל שבסקילה נתלה: **אף כל שבפר בעיקר.** אין לך לרבות אלא העובד ע"ז: **דרשי כללי ופרטי.** דורשין את המורה בכלל ופרט כל מקום שסתם ומ"מ פירש דורשין את המחרון בפרט: **ורבי אליעזר דורשו כמיעוט.** ויש חילוק בין זה לזה פרט סייגו פירוש הכלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ומפילו הדומה לפרט אין מתרבה מן הכלל אלא הדומה במיעוט לא עקר את הכלל ממקומו אלא

מסורת הש"ס

ב) [ל"ל מקל יסקל או ירה ירה כך נוסחת הילקוטן], ג) [ע"ז סב:], ג) [תוספ' פ"ט], ד) מכות י. גיטין כח: כט., ה) ב"מ לג:, ו) [קידושין נג. ולקמן עב.:], ז) [מכות יב.], ח) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה דכתיב וכו'], ט) [לקמן עג.], י) [לקמן עג.], כ) לקמן קיב., ל) לקמן פח. מיר מו: ע"ז יומא סא:, מ) נגעים פי"ד משנה ט, נ) [במשנה דנגעים איתא שם נתן עין על שמעל יצא], ס) סוטה כג., ע) [ל"ל בסקילה], פ) [לקמן עב.], צ) ב"מ ס:, ק) [ל"ל הכא], ר) [מגמות ה. ולקמן יט.], ש) [וע"ע תוס' מנחות נח: ד"ה ולוכח לתמרי],

אהני לרבויי עכו"ס. הך הרחקה שהרחיקם זה מזה למימרא דמין דין חומו בכלל ופרט אהני לרבויי עכו"ס הוחיל ודמיא לפרטא בכל מילי שכופר בעיקר כמותו: **כי קתני.** מיעט את הרבוי ולימדך שלא תרבה בו את הכל שלא זה והדומה לו וכי דרשינן הכי היכא דמיקרבן להדדי מבל היכא דרחקן זה מזה אהני לרבויי כמאי מיעוטין שלא מידי דלא דמי ליה במידי כגון שאר מיתות ד"ז מבל שאר נסקלין דדמו ליה מיהת דבסקילה כמותן לא תמעט מיניה ומהכא תיפשוט לך בכל דוכתא דאיכא כלל ופרט וכלל דמין דדרים ליה בכללי ופרטי אינו מרבה אלא כעין הפרט ומאן דדרים ליה בריבוי ומיעוט אמרינן ריבה הכל ולא מיעט אלא דבר אחד משום טעמא דפריסיתי לעיל[ס] הוא דפרט לשון פירוש הלכך בלל ופרט וכלל אי אתה דן להביא ע"י הכלל האחרון אלא כעין הפרט שאילמלא לא בא בלל האמרן הייתי אומר הפרט הוא פירושו של בלל ואין בלל אלא מה שבפרט ואפי' הדומה לו לא תלמוד ממנו אלא סתם ואח"כ פירש ובא ללמדך שאין בסתם אלא בפירוש הלכך כי אתא בלל אחרת אהני לרבויי כעין הפרט ומאן דדרים ליה בריבוי ומיעוטי אמר לך המיעוט אינו פירושו של סתם אלא מיעט ריבוי אלא שלא יהא הכל בסתם ואי נמי לא אתא בלל אחרת הייתי אומר מן המיעוט כל הדומין למיעוט אלא בא המיעוט למעט אלא מאי הלא דבר אחר[ם] שלא תרחה זו שום רמז דומה [ע] לפרט: **ורבי אליעזר.** אמר לך הא אומו אתליה נמי אומו בלל אחרת שלא בסומו אתמעיט ואלא למעוטי **סתם: למעוטי בן סורר ומורה.** דאתא [ע"ג] דבסקילה אתא קרא למעוטי דבתיב ביה וכן סורר ומורה לא הוי ביה דאם היה רואי להוליד לא היה נידון דבתיב (דברים כא) בן: **מאי טעמא.** דלומר היכי אתמע מיניה ריבוי[ש]: **בן סורר ומורה.** לא אתא דבתנן בפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עב.) וכי מפני שאלו זה מרטימר בשר ושתה חלי לוג יין ימרה תורה יסקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו סופו מגמר נכסי אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ושומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות כו': **ואין מיעוט אחר מיעוט כו'.** כלומר מדה היא בתורה: **מיפה אחת דיין.** דטעמא מאוש אלא אפשר לעיוני בתרוייהו הוא: **מיפה אחת לעין שאי מיפוש.** כגון שאי עבירות שאין דומות והן מיתה אחת כגון שבת וע"ז וכ"ש שאי מיתות ממש: **אלא מיפה אחת ועבירה אחת.** כגון שאיכן בחילול שבת שאיכן בעבירה אחת היו לחיבת בחוב ואיבעי בידעוני והכתוב חלקן בשאיכם ושאטן בן שטח לעורך שטח עשה: **ואפי' נוקף ונוקפת.** למיתה ועבירה אחת: **ברגמא רב אסדא.** להא דאב מלא **בבת כהן.** מרוסה או גשוחה: **ובועלה.** להיות בשריפה אבל בועלה בילוד בשאר בועל בת ישראל דבועל מרוסה בסקילה ובועל גשוחה בחנק דבתיב (ויקרא כא) היא בחת מאבף היא ולא בועלה היא ולא זוממיה: **או בבת כהן וזוממי זוממים.** שהיא והן בהרגין ולא בשאיכם אחת בשריפה והן בשאיכם הבועל בגון בחו עדים והזימו אח הרחוסים ואייבוש מיתת הבועל ולא אתיתה לבתיב (דברים יט) בשאר זאת לעשות לאחיו ולא לאחותו בלמר בחלו הן הבחנקין (לקמן דף 5.) ובאו שיש אחריס והזימו המזימים נמלאת היא חייבת שריפה ע"פ הרחוסים והמזימים את הרחוסים בחנק שהיו בחין לחייבן בה והיינו מיתת הבועל: **שבועות.** מרבותי: **שב"ד.** מותרין להיות מכין מלקות ועונשין עונש של מיתה שלא מן התורה: **ולא.** שיתכוונו לעבור על ד"ת לבוד מלבש חיוב אחיו לשאיני מיפי שלא **לורך השעה: לעשות סייג.** גדר: **לא שרשוי לך.** דשבות בעלמא הוא מדרבנן: **אלא שהשעה לריכה לך.** מפני שהיו פרוצים בעבירות שהיו רואין לותאן של ישראל שהיוצים הם גוזרים עליהם גזירות והיו מלות בזויות בעיניהם: **הניח.** בא עליה: **שתא הסתנא.** מקום גלוי: **מרתני' משקעין.** טוענין: **והעץ יולא.** ממנה כמין יתד הוא שנף יולא מן הקורה שמוך לרשתא: **ומקיף.** קומך לו זו אלל זו כמו (מולין דף ז.) שלא מן המוקף שמוך וכמו מקפת וקורא לה שם (טבול יום פ"ד מ"ג) לשון קירוב: **וסולה לוסו.** בידו[ם]: **מוטב על הכותל.** לא היתה נעולה בארץ אלא לשתא אחד על הארץ ולשתא אחד שמוך על הכותל: **שם שמיס משתנל.** שמזכירין שם בירכו: **שאדם מלטער.** שפורעות שתא עליו בעוני: **מה לשון לומרת.** בתיה לשון היא קוללת ומתנודדת עליו: **קלני מרחשי.** כמו שהשדם שיגע ועיף לומר לשתי כבד עלי וחרועי כבד עלי. והיינו קללת קל לית לתי תיני קל [ע"ב] : **ולא זו בלבד.** אלא מעשה אלא כל מיתים הלגתן בלא מעשה הוא כדליף בברייתא [שם] מריבוי דתקברנו: **ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו.** לפי שאין קוברין רשע אלא לדיק כך מפרש לה בגמ' [מז.] : **שמי קברות.** בגמ' [שם] מפרש טעמא דהלכה למשה מסיני שיש ולא תרבעה: **נשעלו הבשר.** כבר נתכפר בייתתו וזשיזו מלקטין את העלמות וקוברין בקברות אבותיו: **ולא השתא** דמרחקי מהדדי. והא דלמרי' (ג) מנחות (נה:) בלל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותו בבלל ופרט לאו דאין דנין בלל אלא עבודת כוכבי' דדמי לה בבל מילי השתא מידי כי הבא דאהני לרבויי עכו"ס[ג] : **אותו בלא בסותו.** ואף על גב דמשעת סקילה היה עדוס ס"ד שילבישוהו בשעת תלייה: **שתי** עבירות. ומעשה דשמעון בן שטח יש בעלת לוב ושאר מכשפות: תלייה

השתא דמרחקי מהדדי אהני לרבויי עבודת כוכבים דדמי ליה בבל מילי ור' אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי והומת ותלית רבוי כי קללת מיעוט אי הוו מקרבי להדדי לא הוו מרבינן אלא עבודת כוכבי' דדמי לה בבל מילי השתא דמרחקי מהדדי אהני לרבויי שאר הנסקלין: **האיש**[ו] תולין וכו': מ"ט דרבנן[ז] אמר קרא[ח] **ותלית אותו ולא אותה ור' אליעזר** אותו בלא בסותו ורבנן אין הכי נמי אלא אמר קרא[ט] **וכי יהיה באיש חטא איש ולא אשה ור' אליעזר האי וכי יהיה באיש מאי דריש ביה אמר ריש לקיש ההוא למעוטי בן סורר ומורה והתניא בן סורר ומורה נסקל ונתלה דברי ר' אליעזר אלא אמר רב נחמן בר יצחק לרבות בן סורר ומורה מאי טעמא דאמר קרא וכי יהיה באיש חטא איש ולא בן חטא מי שעל חטאו נהרג יצא בן סורר ומורה שעל שום סופו נהרג הוי מיעוט אחר מיעוט[י] ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: אמר להן רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים כו':[ך] אמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין והא מעשה דשמעון בן שטח דמיתה אחת הואי וקא אמרו ליה דאין דנין אלא אי איתמר הכי איתמר לא שנו אלא במיתה אחת כעין שתי מיתות והיכי דמי כגון שתי עבירות[א] אבל במיתה אחת ועבירה אחת דנין מתיב רב אדא בר אהבה[ב] אין דנין שנים ביום אחד ואפילו בנואף ונואפת תרגמא רב חסדא בבת כהן ובועלה[ג] או בבת כהן וזוממי זוממיה[ד] תניא ר"א בן יעקב אומר שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא כדי לעשות סייג לתורה ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאוהו לבית דין וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך שוב מעשה בארם אחר שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לבית דין והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך: **מתני'** כיצד[ה] תולין אותו משקעין את הקורה בארץ והעץ יוצא[ו] ומקיף שתי ידיו זו על גב זו ותולה אותו רבי יוסי אומר הקורה מוטה על הכותל ותולה אותו כדרך שהטבחין עושין ומתירין אותו מיד[ז] ואם לן עובר עליו בלא תעשה שנאמר[ח] **לא תלין נבלתו על העץ כי קבר תקברנו כי קללת אלהים תלוי וגו' כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא שם שמים מתחלל[ט] אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער מה לשון אומרת[י] קלני מראשי קלני מזרועי אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך קל וחומר על דמן של צדיקים ולא זו[כ] בלבד אמרו אלא[ל] כל המלין את מתו עובר בלא תעשה[מ] הלינהו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים אינו עובר עליו[נ] ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו אלא[ס] שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין אחת לנהרגין ולנחנקין ואחת לנסקלין ולנשרפין נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן[מ] [נ]והקרובים באים ושואלים בשלום הדיינין ובשלום העדים כלומר שאין בלבנו עליכם שדין אמת דנתם ולא**

השתא דמרחקי מהדדי אהני לרבויי עבודת כוכבים דדמי ליה בבל מילי ור' אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי והומת ותלית רבוי כי קללת מיעוט אי הוו מקרבי להדדי לא הוו מרבינן אלא עבודת כוכבי' דדמי לה בבל מילי השתא דמרחקי מהדדי אהני לרבויי שאר הנסקלין: האיש[ו] תולין וכו': מ"ט דרבנן[ז] אמר קרא[ח] ותלית אותו ולא אותה ור' אליעזר אותו בלא בסותו ורבנן אין הכי נמי אלא אמר קרא[ט] וכי יהיה באיש חטא איש ולא אשה ור' אליעזר האי וכי יהיה באיש מאי דריש ביה אמר ריש לקיש ההוא למעוטי בן סורר ומורה והתניא בן סורר ומורה נסקל ונתלה דברי ר' אליעזר אלא אמר רב נחמן בר יצחק לרבות בן סורר ומורה מאי טעמא דאמר קרא וכי יהיה באיש חטא איש ולא בן חטא מי שעל חטאו נהרג יצא בן סורר ומורה שעל שום סופו נהרג הוי מיעוט אחר מיעוט[י] ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: אמר להן רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים כו':[ך] אמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין והא מעשה דשמעון בן שטח דמיתה אחת הואי וקא אמרו ליה דאין דנין אלא אי איתמר הכי איתמר לא שנו אלא במיתה אחת כעין שתי מיתות והיכי דמי כגון שתי עבירות[א] אבל במיתה אחת ועבירה אחת דנין מתיב רב אדא בר אהבה[ב] אין דנין שנים ביום אחד ואפילו בנואף ונואפת תרגמא רב חסדא בבת כהן ובועלה[ג] או בבת כהן וזוממי זוממיה[ד] תניא ר"א בן יעקב אומר שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא כדי לעשות סייג לתורה ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאוהו לבית דין וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך שוב מעשה בארם אחר שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לבית דין והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך: מתני' כיצד[ה] תולין אותו משקעין את הקורה בארץ והעץ יוצא[ו] ומקיף שתי ידיו זו על גב זו ותולה אותו רבי יוסי אומר הקורה מוטה על הכותל ותולה אותו כדרך שהטבחין עושין ומתירין אותו מיד[ז] ואם לן עובר עליו בלא תעשה שנאמר[ח] לא תלין נבלתו על העץ כי קבר תקברנו כי קללת אלהים תלוי וגו' כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא שם שמים מתחלל[ט] אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער מה לשון אומרת[י] קלני מראשי קלני מזרועי אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך קל וחומר על דמן של צדיקים ולא זו[כ] בלבד אמרו אלא[ל] כל המלין את מתו עובר בלא תעשה[מ] הלינהו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים אינו עובר עליו[נ] ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו אלא[ס] שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין אחת לנהרגין ולנחנקין ואחת לנסקלין ולנשרפין נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן[מ] [נ]והקרובים באים ושואלים בשלום הדיינין ובשלום העדים כלומר שאין בלבנו עליכם שדין אמת דנתם ולא

תלויין כל כך והיו אומרים להן מפני שפשטו ידיהם בגרים והלא דברים ק"ו ומה הללו שאינן גרי צדק כך גרי אמת עאכ"ו הרבה גרים נתגיירו באותו זמן ובקידוש השם כתיב לא תלין נבלתו תני המעביר ארון ממקום למקום אין בו משום ליקוט עצמות אזיהו ליקוט עצמות המלקט עצם עצם משיתאכל הבשר תני לקוט עצמות אין אומרים עליהם קנים ונהי ולא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אלו הן ברכת אבלים שאומר בכוסות. תנחומי אבלים הן שאומרים בשורה אבל אומר עליהם

ו) ל"ל גמלה. רש"ל, ז) [סוטה כג:], ח) [יומא מג. ומ"ק], ט) לעיל נה., י) [תוספתא פ"ו ע"ס ותוספתא דעבודת פרק ו ע"ס], יא) יבמות 5:, יב) [כפלר המצפה ממנס], יג) [מגיגה טו:], יד) [כפלר המצפה כביכול], טו) [כפלר המצפה ל"ג מלא אמרו], טז) [נקמן מז.], יז) [יבמות מז:], יח) [שמוחת פ"כ], יט) [מה: ד"ה ורבנן], כ) ל"ג בלל], כא) [כפ"ג: תמל], כב) ל"ג למעוטו], כג) [ילמיו רש"ל], כד) [וע"ע תוס' ב"ק פה. ד"ה בלל ותוס' מנחות נה: ד"ה בלל ותוספתא פסחים ו: ד"ה אבל].

גליון הש"ס

גמ' או בבת כהן וזוממי זוממיה. עיין מכות לף ב ע"ל תוס' ד"ה זוממי:

הגהות הב"ח

(ג) גמ' בבת כהן וזוממי זוממיה. נ"ב עי' במכות ד"ב ע"ל תוס' ד"ה בשלמא וכו' לליכל דין מיפה בבועל: (ד) תוס' ד"ה בשלמא וכו' והל לממרינן. נ"ב בב"ק לף ב ע"ל ד"ה ע"ל:

מוסף רש"י

אלא בשתי מיתות. הוא לתין דנין, לפי שאין זו דומה לזו ולריך למנוע טעם לדבריהם כאן וכאן ואתי לתלקלוקי שמא לא ימלאו בכל הלורך, אבל במיתה אחת. ועבידה אחת, דנין (לעיל לה.). שהשעה לריכה לכך. היכא עת לרה ויהי פרוצין בעבירות (שם). קלני מראשי קלני מזרועי. כי קללת אלהים תלוי, קל נית, חיני קל, ולינא מעלית כיצה הדבר כלפי מעלה, קלני מזרועי, כבד חני מזרועי אילרמי זה שאת עצוו (חגיגה טו:). אחת לנהרגין ולנחנקין. שאין מיתתן תמורה ואינו רלשים כל קך, ואחת לנסקלין ולנשרפין. שהרשיעו בעבירות חמורות (יבמות מז:).

רבינו חננאל

שבפרט מקלל לבדו אין זולתו לא וכיון דמרחקי הפרט מן הכלל אהני לרבויי עובד עבודה זרה כי נתלה דדמי ליה למקל בכל דבר ששניהן כופרין הן בעיקר ושניהן בסקילה ור' אליעזר היה דורש התורה רבויי ומעוטי והומת ותלית ריבה כל מומת לתלייה כי קללת אלהים תלוי מיעט כל מומת מלהתלות אלא בהמקל בלבד ואי הוה ריבוי בהדי מיעוט בקרוב הוה ממעטי כל מומתין מתליה זולתי עובד ע"ז דדמי ליה בכל מילי. השתא דמרחקי אהני ריחוקייהו לרבויי שאר הנסקלין: **האיש** נתלה ולא האשה נתלית שנאמר וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ ור' אליעזר דרש הכי כי יהיה באיש חטא איש ולא בן למעוטי בן סורר ומורה חטא מי שעל חטאו נהרג למעוטי בן סורר ומורה שעל סופו נהרג כמפורש בענין בן סורר ומורה הוי מיעוט אחר מיעוט לרבות ומרבה בן סורר ומורה להתלות. אמר ר' אליעזר מעשה בשמעון בן שטח שתלה נשים באשקלון אמרו לו משם ראיה והלא אין דנין שנים ביום אחד והוא דן שמונים ביום אחד אמר רב חסדא לא

כז א ב מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה י ומצוה עשין קכ:

כח ג מיי' פכ"ד שם הלכה ד סמג שם ולאוין רמ עור שלמן ערוך מוסן מעפט סימן ג וברב אלפס עוד בב"ק פ"ט דף ל"ו. ובינמות פ"י דף לב.]:

כט ד ה מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה ז סמג עשין קנ:

ל ו מיי' שם הלכה ח ופ"ד מהלכות מאכל הלכה ח סמג לאוין קכג טוש"ע יו"ד סימן שמ סעיף ג:

לא ז מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה ט ופ"ן מהל' מאכל הלכה ט סמג עשין קכ:

לב ח מיי' פי"ג מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין נמ:

תורה אור השלם

1. וְכִי יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ:
דברים כא כב
2. לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה:
דברים כא כג

רבינו חננאל (המשך)

שנו שאין דנין שנים ביום א' אלא במיתה אחת כעין שתי מיתות והוא כגון זכר ונערה מאורסה שהן שתי עבירות ואע"פ ששניהן במיתה אחת בסקילה כיון ששתי עבירות הן אין דנין אותן אבל במיתה אחת ועבירה אחת כגון עשרה באו על עשרה זכרים דנין אותן כולן ביום אחד ומותיב עליה רב אדא בר אהבה אין דנין ביום אחד אפי' נואף ונואפת ופריק רב חסדא בבת כהן ו) ואשת ישראל ובועלה שהיא בשריפה ובועלה בחנק או בת כהן וזוממי זוממיה פי' כגון שהעידו שזינתה ונתחייבה שריפה באו עדים והזימום נהרגין הזוממין והיא ניצולת באו אחרים והעידו המזימין ונמצאו הראשונים שהעידו כי זינתה עדי אמת ונתחייבה היא והמזימין לראשונים מיתה היא בשריפה והן בחנק: **תניא** א"ר אלעזר שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה לעשות סייג לתורה ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת וסקלוהו ב"ד לא מפני שראוי לסוקלו אלא לעשות סייג שהשעה היתה צריכה לכך. ותקח את (הבגד) [השק] ותטהו לה אל הצור (ש"ב כא) מלמד שהיתה מצדקת הדין ואומרת הצור תמים פעלו אמר ב"ש ר' אושעיא גדול קדוש השם מחלול השם בחלול השם ג) כתיב והמה הומתו בימי קציר בתחילת קציר שעורים וכתיב מתחלת קציר עד נתך מים עליהם מן השמים וגו' שהוא מתחלת קציר שעורים מלמד שהיו תולין מט"ז בניסן עד זמן הבריכה ב"ד במרחשוון והיו עוברים ושבים אומרים מפני מה

ג) ע"ק דלעיל מה כתב כיון ותסת ישראל הלא בבת כהן אין כ"מ כלל שם נשמע ליתראל לו לכהן: ד) בילוסלמי לפניו כאן וכקדושין פ"ד הלכה ד כתב לשון להיפך בחילול השם כתיב לף תלין נבלתו וקידוש השם כתיב והמה הומתו וגו' ועי' בבבלי יבמות לף ע"ט: